

Anmeldelser

SVAIN MYRBERGET: *Generell Viltøkologi* (161 pp., 17 figurer & 2 tabeller). Universitetsforlaget, Oslo 1972. Pris kr. 29,35.

Bogen er udbygget over Myrbergets forelæsningsnoter på den norske landbohøjskole i Ås; og han betegner den selv som en økologibog, hvori der i størst mulig udstrækning er benyttet eksempler vedrørende vildtet og dets miljø. Forfatteren har ladet 11 kollegaer i Norge, Sverige og Danmark gennemlæse manuskriptet inden trykningen.

I indledningen defineres vildt som: »de jagtbare arter af fugle og pattedyr, som omfattes af jagtloven« – altså en mere realistisk definition end den vide tolkning, der søges anvendt af visse jagtorganisationsfolk i Danmark.

Kapitlerne omfatter: vildtøkologiens mål og midler, levested, miljøændringer, udbredelsesændringer, bestandes sociale struktur, reproduktion, dødelighed, bestand og bæreevne, bestandsregulering, decimering af bestande, bestandssvingninger. Læseren får en bred introduktion i økologiske termer og principper, og eksemplerne spænder tilsvarende vidt. Der refereres skandinaviske, andre europæiske samt amerikanske vildtforskningsresultater ret ligeledes fordelt mellem hår- og fjervildt. Tillige inddrages erfaringer fra anden grundforskning – og herunder adskillige ornithologiske undersøgelser.

Gennemgående er bogen præget af forfatterens omfattende litteraturkendskab og evne til at forelægge et stort kildemateriale i en overskuelig og afbalanceret helhed. På det begrænsede antal sider gives tillige plads for nuancerede vurderinger og tolkninger, ligesom der af og til nævnes uløste problemer.

Bogen er spartansk udstyret med tegnede figurer og få tabeller (men prisen er også rimelig!). Den ligner de danske, prisbillige og heftede universitetslærebøger. Sandsynligvis for at fremme læseligheden har forfatteren kun refereret få navne og årstal fra sine mange kilder. Litteraturlisten er også sparet. Som underholdnings- og orienteringslæsning vinder bogen måske ved disse udeladelser – men som lære- og håndbog taber den efter min mening mindst ligeså meget.

På det almindelige bogmarked vil bogen med de mange definitioner og beskrevne principper samt mængden af ødselt valgte eksempler næppe få et stort publikum. Men i skandinavisk undervisning i terrestrisk vertebratøko-

logi vil denne bog kunne udfylde et hidtidigt tomrum mellem de ganske populære fremstillinger og de tunge, fremmedsprogede økologibøger.

PHM

JØRGEN FOG: *Vildt og Miljø* (126 pp., 97 figurer & 3 tabeller). Haase, København 1974. Pris kr. 49,30.

Dette 19. bind i Haases Orientering-serie er indbydende og let læsning. Især udmærker bogen sig ved et overdådigt illustrationsmateriale af gode sort-hvide fotografier og pæne diagrammer, kort etc. Eneste redaktionelle svipser er tilsyneladende et forkert reproduceret fotografi (p. 9).

I sit forord redegør Jørgen Fog for bogens sigte, der især er at give en nogenlunde populær fremstilling af samspillet mellem vildt og miljø – særligt med henblik på danske forhold og væsentligst baseret på forskningsresultaterne fra hans arbejdsplads, den nu 25-årige Vildtbiologisk Station. Forfatterens kone, Mette, har som kyndig kollega og bogens mest nævnte forsker foretaget den kritiske gennemlæsning af manuskriptet.

Indholdet er grupperet på følgende 8 kapitler (sidedetal i parentes): 1. Vildtforskning (9), 2. Jagtudbyttet (7), 3. Agerlandets og skovens vildt (35), 4. Hedens vildt (6), 5. Lavtvandsområdenes vildt (46), 6. Jagten i biologisk belysning (5), 7. Reservaterne (3), 8. Naturforvaltning, erhverv, rekreation (1). Endvidere findes som normalt i denne series bøger en ordliste med fagudtryk og definitioner, samt en fortegnelse over anvendt litteratur 42 titler, hvor 12 er af ægteparret Fog, og kun 2 er udenlandske) og forslag til supplerende læsning.

Bogen bringer kun lidt originalmateriale, men omtaler i høj grad Vildtbiologisk Station, Kalø, og stationens hidtidige virkefelter, som de har manifesteret sig i offentliggjorte arbejder.

Vurderer man bogens indhold, dels ud fra dens titel og sigte, og dels med ornithologøjne, kan den give anledning til kommentarer, hvoraf nogle er af mere principiel karakter.

Primært søger man forgæves en definition og afgrænsning af hovedemnet, nemlig vildtet. Rørdrum, Klyde, Sortterne m.fl. omtales adskillige gange, uden at det faktisk gøres klart, om

sådanne totalfredede arter betragtes som vildtbiologiske studieobjekter eller som rene eksponenter for miljø.

Når det gælder bogens disposition og indhold, savner man mere tværgående vurderinger af relationer mellem miljø og vildt. Under beskrivelsen af agerlandets og skovens vildt gives således fortrinlige oversigter over både jordfordeling og træers udbredelse på landsdele, men disse data anvendes næsten ikke til belysning af vildtets tilsvarende artsfordeling og antal, biotopvalg og ernæring, samt disse forholds døgn- og årstidsvariation. Tilsvarende manglende centrering om det forventede, økologiske hovedtema konstateres også i den noget brede, men læseværdige omtale af lavtandsområderne.

Fremstillingen kunne med stor fordel have været suppleret med udenlandske data, hvilket foruden grundigere beskrivelse af økologiske forhold også ville have givet mulighed for bedre omtale af arter som bl. a. den helt udeladte Ringdue, der trods alt antalsmæssigt udgør ca. 1/8 af vildtudbyttet i Danmark.

Vildtplantningen, hvortil der gennem årtier er ofret store beløb af miljømæssig betydning også udenfor jægernes rækker, burde være omtalt med mere end en enkelt linie. Tilsvarende gælder det store, praktiske miljø-arbejde, som udføres af Jagtkonsulentvæsenet.

Fra den danske vildtudbyttestatistik, som begyndte i 1941, anføres i et skema (p. 19) for perioden 1966-71, at skydetallene for gæs ikke medtages sæsonen 1969/70. Imidlertid nævnes intet om, hvorfor gåsetallet fra denne sæson endnu aldrig er blevet publiceret for offentligheden – og det til trods for, at bogens næste side (p. 20) meddeler, at der ifølge Kaløvs undersøgelser kun findes 3% forkerte oplysninger i gåsejægerens opgivelser. Når man ved, at M. Fog ved et møde i Århus, 6. dec. 1971, mundtligt oplyste, at udbyttet af gæs i 1969/70 ifølge statistikken var 17.000 stk. (mod normalt 8-12.000), er den manglende offentliggørelse af det store tal foruroligende. Det forhold, at Vildtbiologisk Station i 1958 overtog vildtudbyttestatistikken fra Statistisk Departement bør aldrig nogen sinde medføre, at offentligheden af jagtpolitiske grunde bliver unddraget oplysninger, som miljømæssigt har hele samfundets interesse.

Det forekommer også at være en uheldig videregivelse af jagtdata, når forfatteren under omtalen af tilbagemeldte Lysbugede Knortegæs (af 74 mærkede på Spitsbergen i 1954) skriver (p. 81), at 28 fra Danmark blev gemeldt over en 10-årig periode. Konkret var de 27 allerede gemeldt som skudte i 1958, og den 28. blev skudt i Jylland i 1959 – altså i virkeligheden kun 5 år efter mærkningen.

Under omtalen af Fanøjs fuglekøjer (p. 88-89) anføres, at svømmændene i tiden før 1930 normalt kom ind i køjernes under fouragering ved højlys dag. Når de samme arter i vore dage

kun kommer til de samme køjer i ly af mørket, tages det af forfatteren som udtryk for, at »den øgede menneskelige forstyrrelse alle vegne« har gjort ænderne mere forsigtige. Der er imidlertid næppe tvivl om, at det er den øgede jagt, som primært har ansvaret for denne udvikling. Siden 1922 er antallet af jagttegnsløbere i Danmark fordoblet (til 134.000 i 1972), og tilsvarende gælder formentlig skydetallet for svømmænd – og det til trods for at andefuglenes miljø i samme periode bevisligt er blevet væsentligt forringet. Det ville stride mod biologiske principper, hvis ikke en stærkt øget jagtintensitet påvirkede arters adfærd.

Af sidstnævnte grunde er den øvrige danske befolknings naturoplevelse af jagtede arter underkastet jagtens præmisser. Når jægerne taler om nysgerrigt publikums forstyrrelse af sky vildt på rastepladser, må man aldrig glemme, at det overvejende er jagtudøvelsen, som gennem årlige nedlæggelser (af 3½ million stykker vildt, hvoraf 88% fugle) kombineret med skræmmende støj og anskydninger har den eneste virkelige, »dresserende« effekt på faunaaen i Danmark. Jagten har hermed hovedansvaret for vildtarters adfærd i relation til mennesker. – Se blot en kontrol herpå i de fredelige, københavnske parker eller i den tilidsfulde adfærd hos stationære arter i de arktiske eller tropiske områder, hvor der drives sparsom eller ingen jagt.

Forfatteren beskriver vildtet som en nationalformue, hvis kapital så intakt så muligt bør videregives til eftertiden, mens renterne i form af vildtets gentagne formering hvert år kan underkastes en jagtlig høst. Denne jagtlig høstfilosofi bygger på opfattelsen, at jagten som dødsårsag kun vikarierer for de naturlige, bestandsregulerende faktorer. Bortset fra at dette såkaldte kompensationsprincip udelukkende har været studeret over kortere årrækker hos ret få arter med høj reproduktionsformåen og således ikke bør anvendes generelt – rummer princippets ideelle forvaltning i virkeligheden meget betydelige, teoretiske og praktiske problemer. Tænk blot på vanskelighederne ved noget så fundamentalt som for de enkelte vildtarter jævnlige at skulle holde sig orienteret om »kapitalens« og de årlige »renters« størrelse – hvilket jo faktisk er forudsætninger for løbende justering af jagthøsten, så den ikke trykker bestandsniveauet.

Fastlæggelsen af det ønskelige, nationale bestandsniveau for de enkelte arters ynglende og gæstende bestande er imidlertid også et miljømæssigt, etisk og politisk spørgsmål, hvori ikke blot jægernes, men hele samfundets interesser må tages i betragtning. Bl. a. for de hårdt beskudte (og blyhagiforgiftede – se FO 16: 14, 1974) svømmænders og specielt Gråænders vedkommende er der ingen tvivl om, at den stående »kapital« på grund af det danske jagttryk ligger under, hvad den optimalt kunne være. Til belysning heraf ved vi, hvordan tidli-

gere jagtbare, danske arter som Klyde, Gravand og Knopsvane efter totalfredning steg stærkt i antal – for senere at vise stabilisering på langt højere bestandsniveauer, end da de blev underkastet jagtlig høst. For Knopsvanens vedkommende er der over 50 år sket en stigning fra 4 til over 4000 par. Mindre indskrænkninger i jagttid har tilsvarende medvirket til øgning af danske ynglebestande af Skovsneppe, Stor Regnspove og Grågås. Vor nationale bestand af den ret stationære Gråand ville formentlig mere end fordobles, hvis vi blot totalfredede den i 5 år. Alene en udvidelse af fredningen til 1. oktober, hvor artens væsentligste kropsfældning er overstået, ville ganske givet resultere i en større ynglebestand – og dermed teoretisk give mulighed for en større jagtlig høst af Gråænder.

I en tid, hvor befolkningens miljøbevidsthed er voksende, og hvor mådeholden og retfærdig forvaltning af svindende naturressourcer bliver en stadigt mere presserende samfundspørgsmål, må »Vildt og Miljø«s optimistiske synspunkter til støtte for en fortsat, intensiv jagtlig udnyttelse af vildtet opfattes som et noget traditionelt indlæg i den aktuelle debat.

I over 100.000 år har vi kendt til menneskets jagtlig udnyttelse af andre landhvirveldyr, samt registreret bestandenes normalt vigende reaktioner på denne, ofte hårde predation (MURTON: *Man & Birds*, London 1971). I velfærdssamfundets Danmark har vi imidlertid reelt gjort os helt fri af jagten som eksistensgrundlag. Bortset fra visse private ejendomme bierhvervsprægede opdræt og udnyttelse af stationært vildt er alle andre erhvervsformer og indtægter med tilknytning til jagt strengt taget kun servicefunktioner og ydelser til fordel for jægernes fritidsbeskæftigelse og hobby.

Denne i historisk sammenhæng nye situation, hvor nedlæggelse af vilde fugle og pattedyr slet ikke er nødvendig for livets opretholdelse, lægger i forholdet til den øvrige befolkning et ekstra ansvar på jagtens udøvere og vildtets forvaltere i dette land – hvor vi i de senere år både har oplevet det hidtil største antal jægere samt den nok hidtil hårdeste beskatning af vore egne, jagtbare ynglebestande samt vore nabolandes trækfugle. Jagtens folk må aldrig glemme, at blandt det stigende antal negative faktorer, som påvirker vildtets trivsel, bør beskydningen altid være den umiddelbart styrbare.

»Vildt og Miljø« kan anbefales for læsere, der ønsker interessant orientering om Vildtbiologisk Stations arbejde. Bogen er mindre egnet som en generel introduktion i vildtøkologi.

PHM.

S. ULFSTRAND, G. ROSS, T. ALERSTAM og L. ÖSTERDAHL: *Visible Bird Migration at Falsterbo, Sweden*. Rapport nr. 60 fra Falsterbo Fuglestation, Vår Fågelvärld Supplementum 8, Lund 1974. 43 sider tekst, 245 sider tabeller + 1 figur. Pris SKr. 66,00, SKr. 45,00 for medlemmer af SOF.

Denne bog er på mange måder det skånske sidestykke til bogen om det synlige træk ved Ottenby (anmeldt i DOFT (1973) 67, p. 151). Falsterbobogen er dog ikke så designet og glitret i papiret som bogen om Ottenby, faktisk består den ganske overvejende af en masse nedfotograferede tabeller fra et dataudskrift.

Bogen skildrer efterårstrækket (jul. - nov.) fra 1949 til 1960 inkl. (1951 dog udeladt). I tabelform gives samtlige daglige observationsdagspunkter. Derefter kommer i tabelform de daglige totaltal for alle arter i de 4 første sæsoner og for 18 udvalgte arter (eller artsgrupper) i alle 11 sæsoner. I en tredje tabelsamling findes grupperet i 5-dages perioder variationen i antallet af trækkende fugle gennem sæson og dagen. Kun de meget fåtallige arter er udeladt. En sidste tabel giver de årlige totaltal for alle arter.

Forrest i bogen står en del kommentarer til obs.teknik, identifikationsproblemer, trækhjeder, trækadfærd, lokale bevægelser etc.

I følge forff. er bogens formål at stille den store datamængde samlet gennem 11 sæsoner til interesserede ornithologers disposition. Der loves en senere analyse, der beskæftiger sig med sammenhængen mellem det synlige træk og diverse vejrfaktorer.

Formålsparagraffen kunne være blevet opfyldt alene ved de årlige totaltal samt gennemsnitstabellerne for alle årene, der viser variationen gennem sæsonen og dagen. Da der ikke som i Ottenby-bogen gives tabel med vejrdato, er bl.a. alle de daglige totaltal alligevel ikke tilgængelige for læserens behandling, men blot for imponerende (umyndiggjorte) suk.

Trods den – efter min mening – overflødige datamængde, kan jeg dog absolut anbefale bogen, i hvert fald for Falsterbo-fans med tegnebogen i orden.

JØRGEN RABØL

Fågellokaler i Sverige. (Redaktion LARS SVENSSON, ANDERS BJÄRVALL og ERIK LARSSON). 240 pp. talrige kort. 2. rev. udgave. Bonniers 1973. Pris: DKr. 83,35.

Allerede et år efter førsteudgavens fremkomst foreligger nu i 1973 en revideret udgave, hvilket tydeligere end andet viser, at bogen er stærkt efterspurgt. Det er heller ikke uden

grund. Efter nogle indledende afsnit om fredning, færdsel i naturen og allemansrätten omtales l n for l n ca. 200 svenske fuglelokaliteter. Først og fremmest er det de »berømte« lokaliteter, der tages med; men selv for en svensker må der være en række mindre kendte steder, og enkelte af de »berømte« er for sårbare til at kunne komme med.

For hver lokalitet er dens beliggenhed og terrænets beskaffenhed omtalt. Derefter følger en ret fyldig omtale af stedets fuglefauna, uden at teksten belastes med for mange tal. Et udmærket kort findes ved omtalen af de fleste lokaliteter. Særlige forhold ved stedet, f.ex. private veje, fredningsbestemmelser, opsynsmænd o.lign. nævnes, ligesom der er udmærkede henvisninger til relevant litteratur om lokaliteten.

N.O. PREUSS

DIETER BLUME: Træk af fugles adfærd. På dansk ved Kirsten Lise Klit og Poul Hald-Mortensen. 94 sider, ialt 34 tegnede figurer + adskillige fotos. Gyldendals Kubus-bøger 1974. Pris kr. 26,75.

En fortrinlig lille indføring i ethologien, der som bekendt er en videnskab der har gennemløbet en enorm udvikling. I ni kapitler gøres der rede for så forskellige former for adfærd som ritualer og ceremonier, overspringshandling, trusselsadf rd, afledningsman vrer, redebygningsadf rd, fødesøgning, forskellige bev gelsesm der o.s.v. Endvidere omtales kort – måske for kort – forskellige af adf rdforskernes eksperimenter, mange af dem nu klassikere i ethologien. Teksten støttes udmærket af mange instruktive tegninger og fotografier. Bogen er gennemgående velskrevet og let l st, men en del fagudtryk burde man nok have forklaret i en ordliste. Bagest i bogen findes en meget kort liste over udvalgt litteratur.

BPN

Die Tundra ist mitten in Deutschland. (Redaktion M. HARENGERD m.fl.) 96 pp, talrige fotos & kort. 1972 Kilda-Verlag. Pris: DM 19.80.

En gruppe ornitologer har studeret fuglelivet på de ialt 500 ha slambassiner m.v., der hører til byen Münsters rensningsanlæg. Teksten er stort set fortællende, men isprængt mange konkrete oplysninger, f.ex. om antal fuglepar og tr ktider. Mange af de ca. 60 fotografier er

helt i topklasse og kommer p.g.a. den fornemme papirkvalitet fuldt ud til deres ret. Bogen afsluttes med 6 kort, der viser de foreløbige resultater af ringm rkingen på lokaliteten.

N.O. PREUSS

J.D. MACDONALD: Birds of Australia. XXIV + 552 pp., 24 farvetavler, mange tegninger og udbredelseskort. A.H. & A.W. Reed, Sydney 1973.

Den nyeste håndbog over Australiens fugle behandler alle arter med cirka en halv side pr. art. Foruden feltkendetegn og beskrivelse gives der kortfattede oplysninger om biotop, ynglen, udbredelse (kort), m.v. Der er kun illustrationer af en mindre del af arterne; alligevel var det min erfaring under en rejse i forbindelse med den nyligt afholdte ornitologkongres, at det var muligt at bestemme næsten alle arter ved hjælp af teksten. De givne oplysninger om de enkelte arter synes også at være korrekte, og bogen kan derfor anbefales som en god håndbog over den australske fugle verden. En nyligt udkommen field guide vil dog nok være feltornitologen til større hjælp ved feltbestemmelserne. Et indledende kapitel af D.S. Serventy om oprindelsen af den australske fugle verden er spændende l sning i disse år, hvor det er blevet klart, at mange af de særprægede fuglearter vi finder i Australien er efterkommere fra den tid, da Australien endnu hang sammen med Afrika og Antarktis, inden kontinentvandringene tog fart.

JD.

H.G. ALEXANDER: Seventy Years of Bird-watching. 264 sider, 8 sider fotos + adskillige tegninger af Robert Gillmor. T. & A.D. Poyser 1974. Pris   3.80.

Bogen er en art ornithologiske memoirer, der skildrer et langt og rigt liv af en af den engelske ornithologi's 'grand old men'. For yngre danske ornithologer siger navne som Boyd, W.B. Alexander (forfatterens bror), Jourdain, Harry Witherby etc. måske ikke så meget, men i England er disse navne uadskilligt knyttede til fugleforskningen i begyndelsen af dette århundrede, navne der var med til at bringe engelsk ornithologi op på et højt internationalt plan. Der findes mange beskrivelser fra rejser i udlandet, og en del omtale af berømte engelske fuglestationer vil nok også have interesse for mange ikke-englændere.

BPN